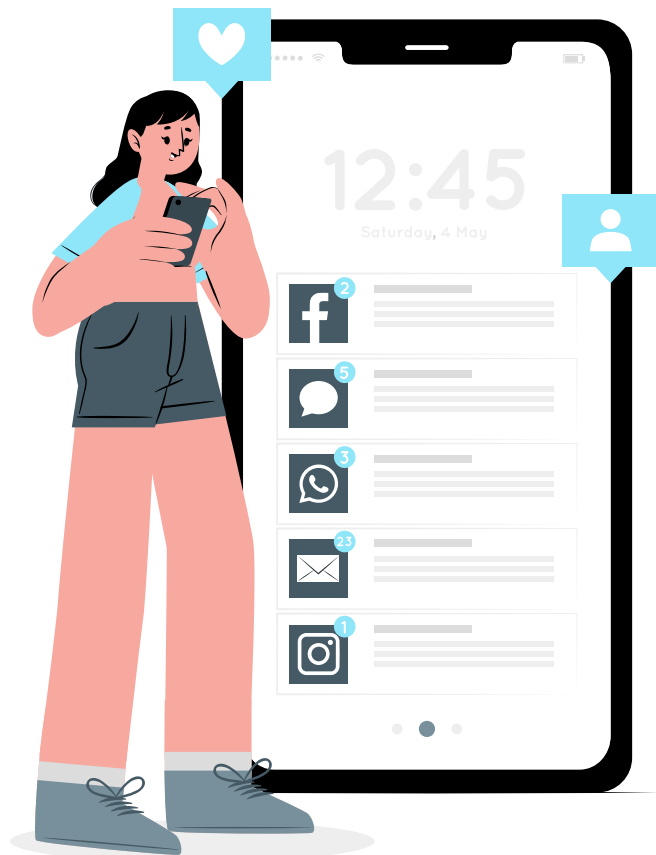

Әл-Фараби атындағы

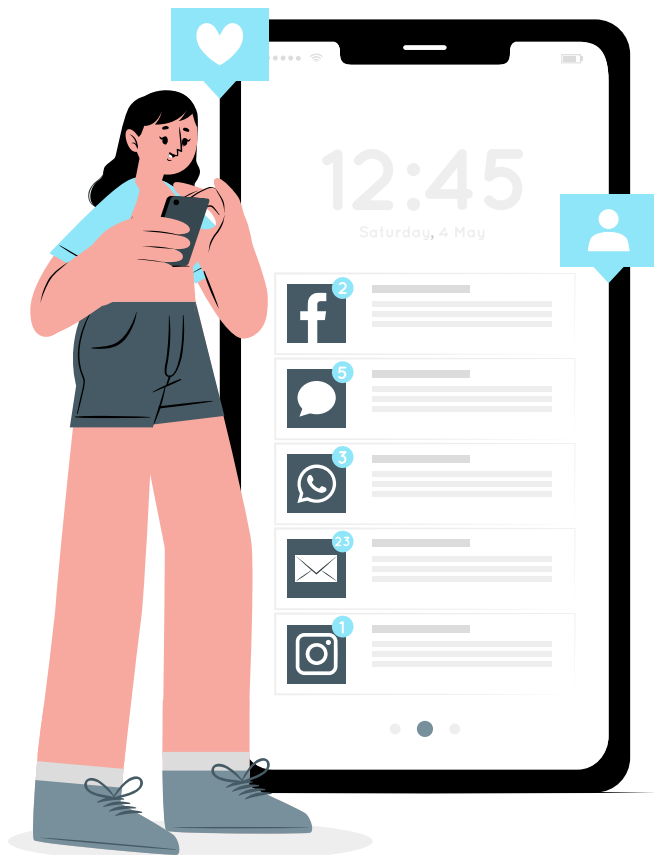

Қазақ ұлттық университеті

Девиантты мінез- құлық және бұқаралық ақпарат құралдары

Жоспар:

1. Агресивті мінез-құлық
2. Әлеуметтік ілім теориялары
3. Тарату, әдетке айналдыру теориясы

Кіріспе

Қоғамның қазіргі күйінің үрей тудыратын симптомды мінез- құлқында ауытқушылық бар кәмелетке толмаған балалар санының өсуі болып табылады. Мінез-құлықтың асоциалды, агрессивті, деструктивті, аддиктивті формаларының көріну үдерісіне бұқаралық ақпарат құралдары (БАҚ), әсіресе теледидар, компьютерлік ойындар, видеофильмдер және т.б. үлкен әсер етеді. БАҚ-тың теріс ықпалын жақтаушылар адамдар агрессивті болуға өзгелердің агрессивті әрекеттерін бақылай отырып үйренеді денег фактіге сүйенеді.

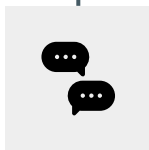

М.Хьюсман

М.Хьюсман зерттеушілер тобымен бірге 20 жыл бойы телехабарлар мен агрессивтіліктің арақатыстылығын бақылаған (Бэрон. Агрессия). Олар 30 жеста жасаған қылмыстың ауырлығы 8 жестағы көретін телехабарлармен сәйкес келетіндігін анықтаған. Агрессивті мінез-құлықтың қалыптасу механизмі (БАҚ) мынандай болуы мүмкін:

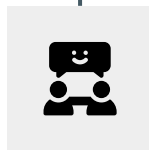
телехабарларға шамадан тыс құмарлық агрессивті фантазия — өзін кейіпкермен теңдестіру — мәселелерді шешу мен адамдарға ықпал етудің агрессивті жолдарын меңгеру — агрессивті әрекеттерді қайталау-тұлғааралық қарым-қатынаста мәселелерді шешу үшін агрессивны қолдану — қуаттану — агрессивті әдеттер — дамымаған әлеуметтік және оқу біліктіліктері — фрустрация — телебағдарламаларды шамадан тыс көру.

Агрессивті мінез-құлықтың бақылау арқылы қалыптасуы бірнеше шарттар орындалғанда ғана мүмкін

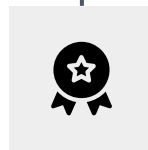
Біріншіден

көрген хабар
шынайы болуы
және баурап
аллы қажет;

Екіншіден

көрген кабарды
агрессия
ретінде
қабылдау
қажет;

Үшіншіден

агрессия
көрермен өзін
агрессормен
теңдестіргенде
ғана агрессия
үлгі бола алады

Әлеуметтік ілім теориясы

Бихевиористтік психология қойнауында туындаған, А.Бандура мен оның әріптестері тұжырымдаған әлеуметтік ілім теориясы. Осы аталған теорияға сәйкес, адам айналасындағылардың іс-әрекеттеріне қарап мінез-құлық үлгілерін меңгереді. Бұл жағдайда БАҚ және оның рөлі өте маңызды, себебі бұқаралық ақпарат құралдарында көрсетілетін көрсетілімдер ілім көзі болады. А.Бандураның тәжірибелерінде ересек адам қуыршақты балғамен ұру арқылы агрессивтіліктің осы тәрізді ұшқындарының мүмкін екендігін көрсетті, бұл балада болатын бастаудың босаңсуына әкеледі.

Альберт Бандура (1925-2021 жж.) - канадалық және американдық психолог, әлеуметтік оқыту теориясы (немесе әлеуметтік когнитивизм), сондай-ақ Бобо қуыршақ эксперименті бойынша жұмысымен танымал.

"Медианы түсіну: адамның сыртқы өсуі" аты еңбегінде М.Маклюэн бойға біткен әдеттер мен мінез ерекшеліктеріне байланысты мінез-құлықтың өзгермелі, күшейтпелі немесе, керісінше, әлсіреуші үлгілерінің іріктелуіне назар аударады:

үлгіге еліктеу егер адамды қызықтырған кейіпкердің қылықтары сюжетпен дәлелденген болса, онда адам телекейіпкердің мінез-құлқына еліктей бастайды

сенсбилизация көрермендер экранда болып жатқандарды қаты ілтипатқа алған кездегі эмоционалды- сезімтал реакция кезінде туындайтын өзгеше кері күшті әсер және олардың қиялдарында жағымсыз бейне туындатады, сондықтан да адам өз мінез-құлқында фильмдер кейіпкерлеріне еліктемеуі мүмкін.

десенсбилизация бұл көрермендерде терең эмоционалды реакция әсерін тудыратын көріністер, бірақ олар біртіндеп әдетті және үйреншікті, тұрмыстық құбылыстарға айналады

қуаттану психологияда бұл үлкен маңызға ие, себебі ол реакция дан кейінгі кез келген оқиғаларды сипаттайды, егер қуаттану жүзеге асса, реакция қайталануы әбден мүмкін

Тарату, әдетке айналдыру теориясы

Тарату, әдетке айналдыру теориясы бұл теорияның негізгі ережелерінің бірі БАҚ-тың ұзаққа созылған қайталанбалы ықпалы (әсіресе теледидар, компьютерлік ойындар) балалардың шынайы және әлеуметтік әлем туралы түсініктерін үнемі өзгертеді. Үндестіру, яғни адамдардың әртүрлі көзқарастарын әлеуметтік шындықтың біркелкі қалыбына салу-құрастыру үдерісі арқылы, яғни көрермендер әлемде болып жатқан оқиғалар туралы оларды телебағдарламалар призмасы арқылы бақылап, білу кезінде жүзеге асырылады. Сақталған ақпарат негізінде тұлға шынайы өмір туралы өзінің түсінігін қалыптастырады. Бұндай "ақиқат болмыс" әртүрлі формата қалыптосады және гендерлік рөлдер туралы түсінікке, көзқарастар мен нұсқауларға, жестардың өмір жолын таңдауларына, адам денсаулығында көрінетін әдеттерге ықпал етеді.

Әлеуметтену теориясы	Идентификация	Қолдану және қанағаттану теориясы
Әлеуметтену теориясы тарту, әдетке айналдыру теориясемен ортақ белгілері көп, әсіресе БАҚ-тың ұзаққа созылатын әсер ету үдерісімен байланысы бар, адамдардың әлем туралы білімге қажеттілігін қамтамасыз етеді, өз рөлін және хондағы маңыздылығын анықтайды, жеке тұлғаның өнегелі-моральдық қасиеттерінің қалыптасуына септігін тигізеді.	Идентификация қандай да бір телебағдарламаның әсерінен туындаған адамның эмоционалды күйі. Бұл өзін кейіпкермен салыстыру мен эмпатиялық әсерленушілік деңгейіне байланысты. Көбінесе "идентификация" ұғымы пересектердің мінез-құлық үлгілерін балалардың меңгеру үдерісін түсіндіру үшін қолданылады. Қазіргі психологияда аталмыш ұғым мінез-құлықтың белгілі бір түріне түрткі болатын қарым-қатынастың мағыналық өрісін үлгілеу үдерісі ретінде түсіндіріледі.	Қолдану және қанағаттану теориясы адамдарды Бұқаралық ақпарат құралдарының қандай да бір түрін таңдауға, сонымен қатар шешім қабылдау мен өнімді қолдануда мақсаттарды анықтауда аудиторияның белсенді рөліне түрткі болатын факторларға үлкен мән береді.

Когнитивтік теория

Когнитивтік (танымдық) теория ақпараты алу, меңгеру үдерісінде соңынан қайтадан ейске түсіруде адамдар және оқиғалар туралы тұлғаның ейске түсіруін реттейтін "схема" қатысады. Бұл ақпараттардың барлық түрлерін өңдеудің жалпы сипаттамасы, соның ішінде алынған ақпарат туралы бар білімдер құрылымымен байланысты бұқаралық ақпарат құралдарынан алынатын ақпараттарға да тән. Осы аталған теория негізінде экранда көргенді (теледидар, компьютерлік ойындар және т.б.) игеру жүзеге асады. Әртүрлі сценарийлермен таныса отырып, тұлға оларды біртіндеп ұзақ уақыттық жадыға сақтай бастайды.